

İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ AVROPA MƏHKƏMƏSİ

Birinci bölmə

“Antropov Rusiya Federasiyasına qarşı” iş

(Şikayət № 22107/03)

Q Ə R A R

Strasburq, 29 yanvar 2009-cu il

“Antropov Rusiya Federasiyasına qarşı” işi üzrə İnsan Hüquqları Üzrə Avropa Məhkəməsi aşağıdakı tərkibdə Palata şəklində:

Palata Sədri Xristos Rozakis,

hakimlər Anatoli Kovlyor,

Elizabet Şteyner,

Din Şpilmann,

Sverre Erik Yebens,

Corcio Malinverni,

Georq Nikolau,

həmçinin Məhkəmə Seksiyası Katibi, Syoren Nilsenin iştirakı ilə

08 yanvar 2009-cu ildə qapalı iclas keçirərək qeyd olunmuş tarixdə aşağıdakı Qərarı qəbul etdi:

PROSEDUR

1. İş 28 may 2003-cü ildə İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında Konvensiyanın (bundan sonra - Konvensiya) 34 maddəsinə əsasən Rusiya Federasiyası vətəndaşı Dmitri Viktoroviç Antropov (bundan sonra - ərizəçi) tərəfindən İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinə Rusiya Federasiyasına qarşı verilmiş 22107/03 sayılı şikayəti əsasında başlanmışdır.

2. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti Rusiya Federasiyasının İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsindəki sabiq müvəkkili V.V.Milinçuk tərəfindən təmsil olunmuşdur.

3. Ərizəçi xüsusilə bildirirdi ki, qətlin törədilməsində ittiham edilərək ilkin həbs zamanı milis əməkdaşları onu zərərçəkmiş şəxsin ailəsinə təhvil vermişdir və orada, o, həmin ailə üzvləri tərəfindən işgəncələrə məruz qalmışdır. Ərizəçi həmçinin bildirirdi ki, onun işgəncələrə məruz qalması haqqında ərizəsi lazımı qaydada araşdırılmamışdır. O, həmçinin bildirirdi ki, istintaq təcridxanasında keşikçilərin nəzarəti altında son dərəcə pis şəraitdə saxlanılırdı.

4. 26 mart 2007-ci ildə Birinci Bölmənin sədri şikayəti hərəkətlərinə dair şikayət verilən Rusiya Federasiyası hakimiyyətinə göndərmişdir. Konvensiyanın 29-cu maddəsinin 3-cü bəndinə müvafiq olaraq Avropa Məhkəməsi hazırkı şikayəti eyni vaxtda qəbul oluna bilmə məsələsi üzrə və mahiyyətinə görə müzakirə etməyi qərara aldı.

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

5. Ərizəçi 1971-ci ildə doğulmuşdur və Primorsk vilayəti Ussuriysk şəhərində yaşayır.

A. ƏRİZƏÇİYƏ QARŞI CİNAYƏT TƏHQİQATI VƏ GÜMAN EDİLƏN QƏDDAR RƏFTAR

6. 8 fevral 2001-ci ildə həmin dövrdə hərbi qulluqçu olan ərizəçi silaha dair ehtiyat hissələrinin oğurluğunda və öz şəriki olan Q.-nin qətlində şübhəli bilinməsi səbəbindən həbs edilmişdir. Onun ilkin dindirilməsi vəkilin iştirakı olmadan aparılmışdır, çünki ərizəçi hüquqi yardımdan imtina etməsi haqqında sənəd imzalamışdır və bunun səbəbi kimi öz hüquqları haqqında xəbərdar olmasını və vəkilin xidmətlərindən imtinanın əmlak vəziyyəti ilə əlaqədar olmadığını göstərmişdir.

7. 16 fevral 2001-ci ildə cinayət təhqiqatı zamanı ərizəçinin maraqlarının müdafiəsi məqsədilə ona vəkil təyin olunmuşdur.

8. Həmin tarixdən ərizəçi Ussuriysk şəhərinin №3-25/2 sayılı istintaq təcridxanasında saxlanılırdı. Orada saxlanıldığı dövrün ilk aylarında, o, prokurora bir sıra məktub göndərərək, onun cinayət işində irəliləyişin olmamasına və müstəntiq tərəfindən çox sayda prosedur pozuntularının yol verilməsinə şikayət etmişdir. 1 iyun 2006-cı il tarixli məktubunda ərizəçi xüsusilə qeyd etmişdir ki, Ussuriysk qarnizonu hərbi prokurorunun köməkçisi, müstəntiq D. onu hesablaşma üçün Q.-nin ailəsinə “verilməklə” təhdid edirdi.

9. 15 iyun 2001-ci ildə təxminən saat 10:00 radələrində müstəntiq D. ərizəçinin guya istintaq hərəkətlərinin aparılması üçün qeyd olunmamış yerə çatdırılması bəhanəsilə onu istintaq təcridxanasından götürüb aparmışdır. Ərizəçini T. tərəfindən idarə olunan T.-nin şəxsi avtomobilində iki silahlı əməliyyat əməkdaşı K. və T. aparırdı. Maşın Ussuriysk şəhərtrafi qəsəbəsində Lermontov küçəsi, 33 ünvanında dayandı. K. və T. ərizəçiyə izah etdilər ki, istintaq tədbirlərinin keçirilməsi üçün həmin yerə getməmişdən öncə onlara qoşulmalı olan D.-ni gözləyirlər. Onlar gözləyəne qədər həmin yerə saat 11:00 radələrində sonradan “Yapon xarici markası” kimi qeyd olunmuş başqa maşın gəldi. Bir neçə silahlı adam maşından düşüb və T.-nin maşınının qapısını açaraq ərizəçini həmin maşından düşüb öz maşınlarına minməyə məcbur etdilər. Ərizəçinin sözlərinə görə K. və T. hətta gələn şəxslərə ərizəçini onların maşınına itələyib salmaqda kömək etdilər.

10. Ərizəçinin sözlərinə görə Q.-nin qohumları olan silahlı adamlar onu kənd yerində yerləşən bir evə apardılar və orada həmin gün saat 17:00 qədər ona işgəncə verirdilər. Ərizəçinin bildirdiyinə görə onu batareyə borusuna bağlayıb kətil, skamya və alətlər kimi əşyalarla döyür, onu siqaretlərlə dağlayır, əl və ayaq barmaqlarını sındırırdılar. Ərizəçi hər dəfə huşunu itirəndə onlar onun huşunu özünə qaytarmaq üçün üzərinə soyuq su tökürdülər və sonra işgəncələrinə davam edirdilər. Təxminən saat 17.00-də onlar müstəntiq D.-yə “anonim zəng vurub” dedilər ki, o, ərizəçini Ussuriysk şəhərinin Frunze küçəsindən götürə bilər. Sonra ərizəçini həmin küçəyə apardılar, orada D. onu tapıb №3-25/2 sayılı istintaq təcridxanasına apardı. Orada onu tibbi müayinədən keçirən zaman bədənində çox sayda qançır, sıyrıntı və yanıq yerləri müəyyən edilmişdir. O, başına gələnlər haqqında növbətçi mayor M.-ə xəbər verib həmin gün Ussuriysk şəhər prokurorluğuna tibbi arayış əlavə edilmiş şikayət ərizəsini göndərdi.

11. 30 sentyabr 2001-ci ildə ərizəçi Uzaq Şərq hərbi dairənin prokurorluğuna onun 15 iyun 2001-ci ildə qəddar rəftara məruz qalması və 16 iyun 2008-ci il tarixli ərizəsinə heç bir reaksiyanın verilməməsi haqqında şikayət ərizəsini göndərmişdir. Həmin ərizədə, o, Q.-nin ailə üzvlərinə və onlarla bilavasitə əlaqəsi olan vəzifəli şəxslərə qarşı cinayət işinin qaldırılmasını tələb etmişdir.

12. 19 noyabr 2001-ci ildə ərizəçi Uzaq Şərq hərbi dairəsinin prokurorluğuna 15 iyun 2001-ci ildə qəddar rəftara məruz qalması, həmçinin onun əvvəlki ərizəsi ilə bağlı heç bir hərəkətlərin edilməməsi haqqında təkrar şikayət ərizəsi göndərmişdir.

13. 4 fevral 2002-ci ildə ərizəçi yenidən Uzaq Şərq hərbi dairəsinin prokurorluğuna şikayət ərizəsi göndərir.

14. 13 fevral 2002-ci ildə Uzaq Şərq hərbi dairənin Hərbi Məhkəməsi ərizəçini ağırlaşdırıcı şəraitdə və döyüş sursatını oğurlamaqla qətlin törədilməsində təqsirli bildi. O, 14 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilmə cəzasına məhkum edildi. Məhkəmə çıxardığı qərarla ərizəçinin ona qarşı qəddar rəftar haqqında şikayətini rədd etmişdir. Ərizəçi xüsusilə məhkəmənin təzyiq altında və vəkilin iştirakı olmadan ifadə almasını; onun həbsdə saxlama müddətinin qanunsuz olaraq uzadılmasını və uzun zaman ərzində istintaqın aparıldığını qeyd edərək kasasiya şikayəti verdi. O həmçinin 15 iyun 2001-ci ildə qəddar rəftara məruz qalmasına, həmçinin onun ərizələri ilə bağlı heç bir hərəkətlərin edilməməsindən şikayət edirdi.

15. Həmin gün ərizəçi Uzaq Şərq hərbi dairənin prokurorluğundan onun qəddar rəftara məruz qalması haqqında şikayəti ilə əlaqədar əlavə istintaqın aparılacağı haqqında məktub alır. 22 fevral 2002-ci ildə ona həmin prokurorluqdan eyni məlumatla malik daha bir məktub gəlir.

16. 8 aprel 2002-ci ildə Xabarovsk qarnizonunun hərbi prokurorluğu 15 iyun 2001-ci ildə baş vermiş hadisənin istintaqına başladı.

17. 29 aprel 2002-ci ildə ərizəçi Uzaq Şərq hərbi dairənin prokurorluğuna şikayət ərizəsini göndərir. Ərizəçi onun qəddar rəftara məruz qalması ilə bağlı istintaqın vaxtında aparılmamasına və heç bir nəticə verilməməsinə dair şikayət edirdi. O bildirirdi ki, həmin vaxta qədər iş materiallarını əldə edə bilmirdi və əsas istintaq hərəkətləri edilməmişdir.

18. 8 iyun 2002-ci ildə Xabarovsk Hərbi Prokurorluğu aşağıdakı şəxslərin ifadələrinə əsaslanaraq qəddar rəftar faktı ilə əlaqədar cinayət işini dayandırmışdı:

- özünün əvvəlki ifadələrini və Q.-nin ailə üzvlərinə və onlarla bilavasitə əlaqəsi olan vəzifəli şəxslərə D., T. və K.-yə qarşı ərizələrini təsdiq edən ərizəçinin;

- ərizəçinin zərərçəkmişin ailəsinə verilməsini və onun ünvanına istənilən təhdidləri inkar edən müstəntiq D.; o, təsdiqlədi ki, bir dəfə ölənlərin qohumu S.Q.-ni söhbət üçün ifadə almaqdan ötrü nəzərdə tutulmuş otağa dəvət etmişdir, lakin çağırılan adam heç bir təhdid bildirməmişdir;

- müstəntiq A., ehtimal ki, həmçinin yuxarıda qeyd olunmuş söhbətdə iştirak edən və S.Q. ərizəçini təhdid etməməsini təsdiqləyən Q.-nin ailə üzvünün;

- əməliyyat əməkdaşı T., o, təsdiq etdi ki, 15 iyun 2001-ci ildə ərizəçini K. ilə birlikdə müşayiət edirdi; onlar Lermontov küçəsində dayanıb, D.-ni

gözləyirdilər , gözlənilmədən onlara tanış olmayan şəxslər hücum edib ərizəçini oğurladılar; o, bildirdi ki, onlara hücum olunacağı haqqında xəbərləri yox idi və ona görə müqavimət göstərməmişdilər; o, ərizəçinin Q.-nin ailə üzvlərinə verilməsi haqqında D.-dən heç bir göstəriş almamışdır;

- ərizəçinin oğurlanmasında şübhəli bilinən S.Q., həmin hadisə haqqında xəbəri olmadığını bildirmişdir;

- ehtimal ki, D.-nin rəisi olan şahid N.K. bildirmişdir ki, D. ərizəçinin miniklə bir yerdən başqa yerə aparılması vəzifəsinə səhlənkar yanaşmışdır, lakin ərizəçinin döyülməsinə görə məsuliyyət daşımır.

D., T. və K. ilə əlaqədar müəyyən edilmişdir ki, onlar öz vəzifələrinin icrasına səhlənkar yanaşmışlar, lakin onların bu səhlənkarlığı və ərizəçinin xəsarətləri arasında səbəbli əlaqə yoxdur. Beləliklə, onların cinayətkar səhlənkarlıqda təqsirləndirilmələrinə xitam verilmişdir. S.Q. və Q.-nin digər qohumlarına qarşı cinayət təhqiqatı həmçinin dayandırılmışdır, çünki onlara qarşı heç bir sübut yox idi.

19. 6 dekabr 2002-ci ildə Rusiya Federasiyası Ali Məhkəməsinin Hərbi kollegiyası ərizəçiyə qarşı çıxarılan hökmü təsdiqlədi, lakin həbs müddətini 12 ilədək azaltdı. Kasasiya instansiyası məhkəməsi müəyyən etdi ki, ibtidai istintaq zamanı prosesual pozuntulara yol verilməmişdir, həmçinin ərizəçi hüquqi yardıma hüququ olması haqqında xəbərdar edilmiş, lakin həmin yardımdan imtina etmişdir. Ərizəçinin ifadələri müəyyən edildiyi kimi prosesual normalar gözlənilməklə alınmışdır. 15 iyun 2001-ci ildə güman edilən qəddar rəftarla bağlı isə, kasasiya instansiyası məhkəməsi həmin rəftarı “müəyyən edilməmiş şəxslərin hərəkətləri” adlandırmışdır. Məhkəmə qərara aldı ki, hadisə və ərizəçinin cinayət ittihamı arasında əlaqə yoxdur, çünki, o, qətl törətdiyini 15 iyun 2001-ci ildə baş verən həmin hadisələrdən əvvəl etiraf etmişdir.

20. Bundan sonra 22 dekabr 2002-ci ildə ərizəçi ərizə verib əlavə olaraq onun qəddar rəftara məruz qalmasını və prokurorluğun onun ərizələrinə qarşı heç bir tədbir görmədiyini qeyd etdi.

21. 5 fevral 2003-cü ildə Ussuriysk qarnizonunun Hərbi Məhkəməsi həmin ərizəyə baxıb onu rədd etmişdir. Məhkəmə müəyyən etdi ki, prokurorluq qəddar rəftar hallarının istintaqını aparmışdır və onu tam və kafi hesab etmişdir. Ərizəçi şikayət vermişdir.

22. 18 fevral 2003-cü ildə ərizəçi müstəntiq D., əməliyyat əməkdaşları T. və K. və Q.-nin ailə üzvlərinə qarşı cinayət işinin dayandırılması haqqında məlumatlandırılmışdır. O, Xabarovsk qarnizonunun hərbi prokuroruna şikayət göndərərək xitam verilmiş cinayət işlərinin materiallarını əldə etmək üçün icazə tələb etmişdir. Buna cavab olaraq 17 mart 2003-cü ildə ona bildirilmişdir ki, onun şikayətlərinə dair əvvəlki qərarların baxılması üçün əsas yoxdur.

23. Müəyyən olunmamış tarixdə ərizəçi cinayət işinin qəddar rəftar faktı üzrə dayandırılması tələbi ilə məhkəməyə şikayət vermişdir. 14 aprel 2003-cü ildə məhkəmə ərizəçinin şikayətini rədd edib əməkdaşların və Q.-nin qohumlarının barələrində cinayət təqibinin dayandırılması haqqında qərarın qanuni və əsaslandırılmış olduğunu müəyyən etmişdir. Ərizəçi bildirirdi ki, 10 iyun 2003-cü ildə, o, bu qərara dair şikayət vermişdir.

24. 7 avqust 2003-cü ildə Uzaq Şərq Hərbi Dairəsinin Hərbi Məhkəməsi ərizəçinin 5 fevral 2003-cü il tarixli qərara dair kasasiya şikayətini baxıb əvvəlki qərarı ləğv etdi və ərizəçinin şikayətinin faktiki olaraq nəzarət qaydasında verilmiş şikayət olmasını əsas götürərək istintaqın dayandırılmasını qət etdi. 13 mart 2006-cı ildə həmin məhkəmə ərizəçinin 5 fevral 2003-cü il tarixli qərarın ləğv olunması tələblərini nəzarət qaydasında tədqiq etdi və ərizəçinin şikayətlərinin əslində ona çıxarılmış ittihamla razı olmamasını ifadə etdiyini müəyyən etmişdir.

25. 17 mart 2006-cı ildə həmin məhkəmə 14 aprel 2003-cü il tarixli qərarın nəzarət qaydasında baxılması haqqında ərizəçinin tələbinə baxıb onu rədd etdi və onun təmin olunmamasını qət etdi. Həmin məhkəmə məhkəmənin ərizəçi ilə qəddar rəftarla bağlı cinayət işinin dayandırılması haqqında əvvəl qəbul olunmuş qərarını və qətnaməsini qüvvədə saxladı.

B. ƏRİZƏÇİNİN HƏBSDƏ SAXLANMA ŞƏRAİTİ

26. Ərizəçi aşağıdakı müddətdə Ussuriyskdə yerləşən H3-25/2 sayılı istintaq təcridxanasında həbsdə saxlanılmışdır:

- 16 fevral 2001-ci il tarixdən 15 iyun 2001-ci il tarixinədək sahəsi 42 kv.m. olan 76 sayılı kamerada;

- 15 iyun 2001-ci il tarixdən 5 mart 2003-cü il tarixinədək sahəsi 16,8 kv.m. olan 72 sayılı kamerada (ərizəçinin məhkəmə istintaqı üçün başqa yerlərə bir neçə dəfə getdiyi qısa müddət və işin kasasiya qaydasında baxılması üçün Moskvada olduğu səkkiz ay istisna olmaqla);

- 27 fevral 2003-cü il tarixdən 3 mart 2003-cü il tarixinədək sahəsi 21,4 kv. m. olan 11 sayılı kamerada.

27. H3-25/2 sayılı istintaq təcridxanasında həbsdə saxlama şəraiti qismən mübahisə edilmişdir.

28. Ərizəçinin sözlərinə görə kameralarda həddindən artıq çox məhbus var idi və yatmaq üçün yerlər çatmırdı; məhbuslar beton döşəmənin üzərində isti olsun deyə bir-birinə qısılaraq yatırdılar; kameralarda isitmə sistemi yox idi və ya kifayət edən dərəcədə deyildi; islah müəssisəsində çox sayda siçovul var idi; işıqlandırma və su təchizatı sistemləri çox vaxt işləmirdi. Ərizəçi öz şikayətlərinin təsdiqi kimi Ussuriysk prokurorluğuna göndərdiyi 16 iyun 2001-ci il tarixli məktubunun surətini təqdim etmişdir. Həmin məktubda ərizəçi onun məhbuslarla həddindən artıq dolu olan 76 sayılı kamerada saxlanıldığından şikayət edirdi. O qeyd etmişdir ki, kamerada ondan başqa 38 məhbus saxlanılırdı, orada kifayət qədər çarpayı və döşək yox idi, "hamı birbaşa döşəmənin üzərində yatırdılar".

29. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti bildirmişdir ki, kameralarda saxlanılan məhbusların sayı haqqında məlumat həmin dövrdə əldə edilə bilməzdi, çünki bütün qeydiyyat jurnallarının arxivdə saxlanılma müddəti başa çatanda 5 mart 2007-ci ildə məhv edilmişdir. Buna baxmayaraq, təcridxana rəisinin 28 may 2007-ci il tarixli arayışına və 29 may 2007-ci il tarixli həbsxana hesabatlarına əsasən islah müəssisəsində saxlanma şəraiti qənaətbəxş idi və hər kamerada məhbusların sayı yataq yerlərinin sayından artıq deyildi. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti bildirmişdir ki, ərizəçi şəxsi çarpayı ilə və yataq üçün lazım olanla təmin

olunmuşdur. Bütün kameralar “müntəzəm surətdə” dezinfeksiya edilirdi. İslahetmə müəssisəsində sanitar və gigiyena şəraiti normalara uyğun idi. Bütün kameralar unitazla və çanaqla təchiz olunmuşdur. Unitaz yaşayış zonasından hündürlüyü bir metr olan arakəsmə və pərdə ilə ayrılmışdır.

30. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti ИЗ-25/2 sayılı islahetmə müəssisəsində Ədliyyə Nazirliyinin Cəzaların icrası üzrə baş idarəsi Sanitar və epidemiologiya nəzarəti üzrə idarəsi tərəfindən keçirilmiş sanitar yoxlamanın 1 iyul 2002-ci il tarixli hesabatının surətini təqdim etmişdir. Həmin hesabatda ətraflı məlumat verilmişdir, o, idarənin müdiriyyətinin iştirakı ilə sanitar müfəttişlər tərəfindən tərtib olunmuşdur və onda əlavə olaraq aşağıdakı məlumatlar verilmişdir:

- müəssisə 720 məhbus üçün nəzərdə tutulmuşdur;
- təftiş zamanı onda 1 245 məhbus saxlanılırdı;
- hər kişi məhbusuna yaşayış sahəsinin 2,31 kv.m. düşürdü (§4.1);
- şəxsi yataq yeri və yataq paltarları ilə məhbusların 50% təmin olunmuşdur (§§ 4.12 və 4.14);
- müəssisədə həşəratlar və gəmiricilər aşkar edilmişdir (§4.18);
- yaşayış kameralarında olan sanitar avadanlıq qeyri-qənaətbəxş və yarımşökmüş vəziyyətdə idi (§5.6).

II. TƏTBİQ EDİLƏN MİLLİ QANUNVERİCİLİK

31. “Cinayətlərin törədilməsində şübhəli və təqsirkar bilinən şəxslərin həbsdə saxlanması haqqında” Federal Qanunun (№ 103-ФЗ, 15 iyul 1995-ci il tarixli) 22-ci maddəsi nəzərdə tutur ki, Rusiya Federasiyası Hökumətinin müəyyən etdiyi normalar üzrə şübhəli və təqsirli bilinən şəxslər sağlamlığının qorunub saxlanması üçün kifayət edən pulsuz qida ilə təmin olunur. 23-cü maddə nəzərdə tutur ki, şübhəli və təqsirli bilinən şəxslər üçün gigiyena və sanitariya normalarına cavab verən məişət şəraiti yaradılır. Şübhəli və təqsirli bilinən şəxslər fərdi yataq yeri və pulsuz yataq dəsti, qab-qacaq və tualet ləvazimatı ilə təmin olunur. Hər məhbus kamerada minimum 4 kv. m. şəxsi sahəyə malik olmalıdır.

III. TƏTBİQ EDİLƏN BEYNƏLXALQ HÜQUQ NORMALARI

32. İşgəncələrə və insafsız və ya ləyaqəti alçaldan rəftara və ya cəzaya qarşı Avropa komitəsinin (İQK) nümayəndə heyəti 2 dekabr 2001-ci il tarixdən 17 dekabr 2001-ci il tarixinədək Rusiya Federasiyasına səfər etmişdir. Həmin nümayəndə heyətinin Rusiya Hökumətinə müvəqqəti saxlanma təcridxanalarında və istintaq təcridxanalarında saxlanma şəraitinə və şikayət prosedurlarına aid məruzəsində (CPT/Inf (2003) 30) aşağıdakı məlumat verilmişdir:

“b) cinayətin törədilməsində şübhəli bilinənlər üçün müvəqqəti saxlanma təcridxanaları (MST)

26. Daxili işlər orqanlarının şübhəli və təqsirləndirilən şəxslərin müvəqqəti saxlanması təcridxanalarının daxili nizam qaydalarına əsasən bir insan üçün nəzərdə tutulmuş kamerada sanitar sahənin norması dörd kvadrat metr müəyyən edilir. Həmin qaydalarda həmçinin dustaq edilmiş şəxslərə döşəklərin, yataq

geyiminin, sabunun, tualet kağızının, qəzetlərin, oyunların, qidanın və s. təqdim olunması nəzərdə tutulur. Qaydalarda həmçinin gündə məhbuslar üçün minimum açıq havada bir saat gəzinti nəzərdə tutulur.

2001-ci ildə yoxlanılmış MST-da real saxlanma şəraiti əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənirdi...

45. İlk növbədə xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, İQK Rusiya həbs cəzası sisteminin xüsusi ağır – məhbusların çoxluğu məsələsində tərəqqinin əldə edilməsini razılıqla qeyd etmişdir.

İQK 1998-ci ilin noyabr ayında Rusiya Federasiyasına ilk dəfə gəldiyi zaman məhbusların çoxluğu həbsxana sisteminin çox mühüm və təxirəsalınmaz problemi kimi qeyd edilmişdir. 2001-ci ildəki səfərinin əvvəlində nümayəndə heyəti 1 yanvar 2000-ci ildən istintaq təcridxanalarında saxlanılan məhbusların sayının 30 000 nəfər azalması haqqında məlumatlandırılmışdır. Bu tendensiyaya nümunə kimi Vladivostok şəhərinin 1 saylı İT göstərilmişdir, burada məhbusların sayı üç il ərzində 30% azalmışdır...

İQK Rusiya hakimiyyəti tərəfindən son illər ərzində məhbusların çoxluğu ilə bağlı görülmüş tədbirləri, o cümlədən Baş prokurorluq tərəfindən dərc etdirilmiş və ilkin həbs tədbirinin daha diqqətli, seçimli tətbiqinə istiqamətlənmiş təlimatları yaxşı qiymətləndirir. Buna baxmayaraq Komitənin nümayəndə heyəti tərəfindən toplanılmış məlumatlar görülməli işlərin hələ çox olmasını göstərir. Xüsusilə, məhbusların çoxluğu hələ də ciddi problemdir və hakimiyyət tərəfindən görülən tədbirlər kifayət etmir. Bununla əlaqədar olaraq İQK əvvəlki məruzələrindən götürülmüş tövsiyələrini xatırladır

125. Əvvəlki baş çəkmələr zamanı olduğu kimi bir çox məhbuslar şikayət vermə proseduruna şübhə ilə baxırdılar. Xüsusilə xarici orqana məxfi olaraq şikayətin verilməsinin mümkünsüz olması fikri söylənilmişdir. Əslində bütün şikayətlər kim tərəfindən göndərilməsindən asılı olmayaraq əməkdaşlarla xüsusi kitabda qeyd edilirdi, orada həmçinin şikayətin xarakteri haqqında məlumatlar təsbit edilirdi. 8 saylı koloniyada nəzarət prokuroru qeyd etdi ki, o, təftiş keçirən zaman onu adətən koloniyanın baş əməkdaşı müşayiət edirdi və məhbuslar, bir qayda olaraq, şəxsi qəbul haqqında xahişlə müraciət etmirdi, “çünki onlar bilir ki, bütün şikayətlər adətən koloniyanın müdiriyyəti tərəfindən keçir”.

Yuxarıda qeyd olunanlarla bağlı İQK şikayətlərin effektiv işlənməsinə əmin olmaq üçün Rusiya hakimiyyəti tərəfindən şikayətin verilməsi qaydasının yenidən baxılması ilə bağlı tövsiyələrini xatırlayır. Lazım gəldikdə mövcud qaydalar məhbuslar üçün həqiqi məxfi əsasla xarici orqanlara müraciət etmək imkanının təmin edilməsi üçün dəyişdirilməlidir.

HÜQUQ

I. KONVENSIYANIN 3-CÜ MADDƏSİNİN 15 İYUN 2001-Cİ İLDƏ ƏRİZƏÇİ İLƏ QƏDDAR RƏFTAR ETMƏ HİSSƏSİNDƏ GÜMAN EDİLƏN POZUNTUSU

33. Ərizəçi şikayət edirdi ki, 15 iyun 2001-ci ildə, o, Konvensiyanın 3-cü maddəsinin tələblərinə zidd olan rəftara məruz qalmışdır və vəzifəli şəxslər həmin hadisələrin effektiv istintaqını aparmamışdır. Avropa Məhkəməsi həmin şikayətə aşağıdakıları nəzərdə tutan 3-cü maddədən irəli gələn dövlətin pozitiv və neqativ öhdəlikləri nöqteyi-nəzərindən baxacaq:

“Heç kəs işgəncələrə və ya insafsız və ya insan ləyaqətini alçaldan rəftara və ya cəzaya məruz edilə bilməz”.

A. TƏRƏFLƏRİN DƏLİLLƏRİ

34. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti təsdiq etdi ki, 15 iyun 2001-ci ildə ərizəçi qaçırılıb qəddar rəftara məruz qalmış, özünün bildirdiyi travmaları almışdır, lakin həmin travmaların yetirilməsi zamanı vəzifəli şəxslərin hər hansı iştirakını istisna edirlər. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti Konvensiyanın 3-cü maddəsilə təmin olunmuş ərizəçinin hüquqlarının dövlət orqanlarının və ya vəzifəli şəxslərin hərəkətləri və ya hərəkətsizliyi nəticəsində pozulduğunu qəbul etməyi mümkün hesab edirdi. Hakimiyyət ərizəçinin cinayətkarlar kimi göstərdiyi müstəntiq D. və ya mühafizə əsgərlərinin və ya Q.-nin qohumlarının məhkəmə təqibi üçün səbəb aşkar etməyən milli məhkəmələrin və prokurorluğun qərarlarına istinad edirdi. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti hesab edirdi ki, vəzifəli şəxslər “müəyyən edilməmiş şəxslərin” hücumuna görə məsuliyyət daşıdır.

35. Ərizəçi öz şikayətlərini D., T. və K.-nin iştirakı olmadan onun qaçırılmasının mümkün olmaması ilə təsdiqləyirdi. Bundan əlavə, o hesab edirdi ki, həmin hadisələrin istintaqı tələblərə tamamilə cavab vermirdi, çünki hadisədən doqquz ay sonra başlanılmış və bilavasitə əlaqəsi olan şəxslərin sorğu-sual edilməsindən başqa, təqsirkar şəxslərin müəyyən edilməsi üzrə heç bir tədbir görülməmişdir.

B. AVROPA MƏHKƏMƏSİNİN FİKRİ

1. Qəbul oluna bilmə

36. Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, hazırkı şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin mənasına görə tam əsaslandırılmamış deyil. Daha sonra, o qeyd edir ki, həmin şikayət digər müəyyən əsaslar üzrə qəbul oluna bilməyən (qeyri-məqbul) deyil. Beləliklə, şikayət qəbul oluna bilən (məqbul) elan edilməlidir.

2. Şikayətin mahiyyəti

(a) *Güman edilən qəddar rəftar*

37. Avropa Məhkəməsi dəfələrlə qeyd etmişdir ki, hakimiyyət həbsdə saxlanılan şəxslərin fiziki toxunulmazlığını müdafiə etməlidir. Şəxs həbs edilən zaman sağlam olub azadlığa çıxanda isə onda xəsarətlər aşkar edildikdə dövlət həmin xəsarətlərin necə alınması haqqında inandırıcı izahat təqdim etməlidir (baxın: Avropa Məhkəməsinin “Ribitç Avstriyaya qarşı” (Ribitsch v. Austria) işi üzrə 4 dekabr 1995-ci il tarixli Qətnaməsi, Series A, № 336, § 34; həmçinin baxın: Böyük Palatanın “Salman Türkiyəyə qarşı” (Salman v. Turkey) işi üzrə Qətnaməsi lazımı

dəyişikliklərlə birlikdə, şikayət № 21986/93, § 100, ECHR 2000-VII). Sübutların qiymətləndirilməsi zamanı Avropa Məhkəməsi bir qayda olaraq “hər bir məntiqi şübhədən kənar” sübut etmə standartını qəbul edir (Avropa Məhkəməsinin “İrlandiya Birləşmiş Krallığa qarşı” (Ireland v. United Kingdom) işi üzrə 18 yanvar 1978-ci il tarixli Qətnaməsi, Series A, № 25, pp. 64-65, § 161). Lakin sübut etmə kifayət qədər etibarlı, dəqiq və ardıcıl fərziyyələrin və ya analoji rədd edilməmiş faktiki prezumpsiyaların məcmusu əsasında qurula bilər. Müzakirə edilən hadisələr bütövlükdə və ya əsasən hakimiyyətin nəzarəti altında, həbsdə olan şəxslərlə olduğu kimi hakimiyyətin müstəsna səlahiyyəti sahəsinə aid olduqda həbsdə olma müddətində alınmış xəsarətlərə qarşı faktların əsaslandırılmış prezumpsiyaları əmələ gəlir. Həqiqətən, hesab etmək olar ki, hakimiyyətin üzərində kifayət edən və inandırıcı izahatın təqdim edilməsi məqsədilə sübut etmə yükü var (baxın: yuxarıda göstərilmiş Avropa Məhkəməsinin “Ribiç Avstriyaya qarşı” işi üzrə Qətnaməsinə, § 34; və yuxarıda göstərilmiş Böyük Palatanın “Salman Türkiyəyə qarşı” işi üzrə Qətnaməsi, § 100).

38. Avropa Məhkəməsi diqqət yetirir ki, bu tərəflərlə mübahisə edilmir, bu iş üzrə ərizəçi istintaq hərəkətlərinin aparılmalı olduğu ilkin həbs yerindən daşınan zaman, beləliklə, faktiki olaraq dövlət islah müəssisəsində xəsarət almışdır. Ərizəçinin qaçırılması və onunla qəddar rəftar halları ərizəçinin təsvir edildiyi kimi Rusiya Federasiyası hakimiyyəti tərəfindən mübahisə edilmir. Tərəflər arasında mübahisə predmeti bu vəziyyətdə vəzifəli şəxslərin rəftarı və ərizəçiyə xəsarətlərin yetirilməsi arasında əlaqənin olmasıdır. Ərizəçi təkid edirdi ki, qəddar rəftarla bağlı hərəkətlər onun qaçırılmasını təşkil etmiş müstəntiq D.-nin razılığı və köməyi ilə Q.-nin qohumları tərəfindən edilmişdir. O həmçinin bildirirdi ki, mühafizə əskərləri T. və K. onu hücum zamanı müdafiə edə bilməməklə səhlənkarlıq etmişlər. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti digər tərəfdən həmin şəxslərin ərizəçi tərəfindən alınmış xəsarətlərə görə məsuliyyəti daşdığını qəbul etmirdi.

39. Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, ərizəçi guya məlum olmayan istintaq hərəkətlərinin aparılması məqsədilə ərizəçinin müəyyən olunmayan yerdə olmasını tələb etmiş müstəntiq D.-nin sərəncamı ilə islah müəssisəsindən kənara çıxarılmışdır. D., T. və K.-nin ifadələrinə əsasən konvoya hücum və ərizəçinin qaçırılması tam gözlənilməz idi və onlar müqavimət göstərmiş və ya cinayətkarları axtarıb tapa bilmirdilər. Lakin Avropa Məhkəməsi hesab edir ki, onların ifadələri şübhə doğurur. Birincisi, ərizəçinin istintaq təcridxanasından daşınması məqsədi anlaşılmaz qalır, çünki D. hansı istintaq hərəkətlərini etməyə hazırlaşdığını və ərizəçi olan avtomobilin yolunun yarısında hansı yerdə və hansı səbəbdən dayandığını izah etməmişdir. T. və K. öz növbəsində hücum edən şəxslərə müqavimət göstərmək, onları təqib etmək və ya müşayiət edilən və barəsində istintaq aparılan şəxs üzərində nəzarətin itirildiyinin xəbər verilməsi cəhdlərinin olmamasını izah edə bilmədilər. Baş verən hadisələrin sonrakı məntiqsizliyi onunla ifadə olunur ki, ərizəçi islah müəssisəsinə gecə qaytarılmışdır. Xüsusilə, o məsələ anlaşılmaz qalır ki, nəyə görə D. ərizəçinin götürülməsi mümkün olan yer haqqında xəbər verən “anonim zəng” ərizəçini qaçıran şəxslərin saxlanması üçün

köməklə bağı öz kolleqalarına müraciət etməyib sadəcə ərizəçini həmin yerdən götürüb islah müəssisəsinə qaytarmışdır.

40. Lakin Avropa Məhkəməsi tərəfindən aşağıdakı səbəblərdən D., T. və K.-nin ərizəçinin qaçırılmasında bilavasitə əlaqələri olub-olmadıqlarına qarşı şübhələrin həlli tələb olunmur.

41. Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, vəzifəli şəxslər tərəfindən xidməti vəzifələrin icrası zamanı yol verilmiş səhlənkarlıq milli istintaq zamanı müəyyən edilmişdir. Daha sonra, o, Rusiya Federasiyası hakimiyyətinin bəyanatlarına zidd olaraq hesab edir ki, qeyd olunmuş vəzifəli şəxslər tərəfindən yol verilmiş səhv ərizəçinin xəsarətləri ilə birbaşa səbəbiyyət əlaqəsinə malikdir. Mühafizə əsgərlərinin sözlərinə görə “müəyyən edilməmiş cinayətkarların” günahsız qurbanları olmasını güman etsək belə barəsində istintaq aparılan və onlar tərəfindən mühafizə edilən şəxsin qurtarılması onların peşə borcu idi. Buna baxmayaraq yuxarıda qeyd edildiyi kimi onlar ərizəçinin qaçırılmasına və onunla qəddar rəftara yol verməmək üçün hətta ən adi edilə biləcək tədbirlər görmək qabiliyyətində olmayaraq ərizəçini qaçıran şəxsləri izləmədilər və hücum haqqında xəbər vermədilər. Beləliklə, Avropa Məhkəməsi hesab edir ki, hakimiyyət tərəfindən qəbul olunmuş fakt olan ərizəçinin daşınması zamanı “vəzifəli şəxslərin səhlənkarlığı” ərizəçinin aldığı xəsarətlərin əsas səbəbi olmuşdur. Bununla əlaqədar olaraq vəzifəli şəxslərin ərizəçinin qaçırılmasında iştirakı adi səhlənkarlıqdan kənara çıxıb-çıxmamasını araşdırmadan, Avropa Məhkəməsi artıq müəyyən olunmuş bir fakt kimi hesab edir ki, bu işdə ərizəçinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahəsində qabiliyyətsizlik göstərilib və hakimiyyətin davranışı və ərizəçi ilə qəddar rəftar arasında səbəbiyyət əlaqəsi olmuşdur.

42. Beləliklə, Avropa Məhkəməsi hesab edir ki, Rusiya hakimiyyəti ərizəçiyə, o, dövlət nəzarəti altında olduğu dövrdə yetirilmiş travmalara görə məsuliyyət daşmasının prezumpsiyasını rədd etməyib. Beləliklə, ərizəçi ilə qəddar rəftara görə məsuliyyət milli orqanların üzərinə düşür.

43. Avropa Məhkəməsi daha sonra ərizəçinin məruz qaldığı qəddar rəftarın formasını müəyyən etməlidir. Konvensiyanın 3-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş fərqlənən nəzərə alınması ilə qəddar rəftarın konkret formasının işgəncə kimi tövsif olunub-olunmamasının müəyyən edilməsi üçün işgəncənin və insafsız və ya insan ləyaqətini alçaldan rəftarın anlayışları fərqləndirilməlidir. Hesab edilir ki, bu fərqləndirmə vasitəsilə Konvensiya son dərəcə ciddi və ağır əzab verən qəsdən edilən insafsız rəftara xüsusi damğa vurmaq məqsədində idi (yuxarıda qeyd olunmuş Avropa Məhkəməsinin “İrlandiya Birləşmiş Krallığa qarşı” işi üzrə Qətnaməsinə baxın, § 167). Ağrının və ya əzabın məlumat almaq, cəza tətbiq etmək və ya qorxutmaq niyyətilə törədilməsi halı qəddar rəftarın işgəncəyə bərabər tutulub-tutulmaması məsələsinin həlli zamanı nəzərə alın bilər. (baxın: Avropa Məhkəməsinin “Aydın Türkiyəyə qarşı” (Aydın v. Turkey) işi üzrə 25 sentyabr 1997-ci il tarixli Qətnaməsi, Reports 1997-VI, pp. 1891-1892, §§ 83-84 və 86; Böyük Palatanın “Selmuni Fransaya qarşı” (Selmouni v. France) işi üzrə Qətnaməsi, şikayət № 25803/94, §105, ECHR 1999-V; Avropa Məhkəməsinin “Dikme Türkiyəyə qarşı” (Dikme v. Turkey) işi üzrə Qətnaməsi, şikayət № 20869/92, §§ 94-96, ECHR 2000-VIII; və Avropa Məhkəməsinin “Batı və

başqaları Türkiyəyə qarşı” (Batı and Others v. Turkey) işi üzrə Qətnaməsi, şikayətlər № 33097/96 və 57834/00, § 116, ECHR 2004-IV (iqtibaslar)).

44. Avropa Məhkəməsi hesab edir ki, hazırkı işdə fiziki ağrının və ya əzabların mövcudluğu tibbi müayinə ilə və ərizəçinin onu qaçıran şəxslər tərəfindən qəddar münasibəti haqqında ifadələri ilə təsdiq olunur. Xəsarətlərin təbiəti və hadisələrin ardıcılığı həmçinin onu sübut edir ki, ərizəçi ağrı və işgəncəyə qəsdən, xüsusilə, onun təqsirli bilindiği cinayətin törədilməsini etiraf etməsi məqsədilə və ya ondan qisas almaq üçün məruz edilirdi.

45. Belə hallarda Avropa Məhkəməsi nəticə çıxarır ki, ərizəçinin məruz edildiyi zorakılıq ciddi, güclü ağrıya və ağır əzablara səbəb ola bilən və bununla Konvensiyanın 3-cü maddəsinin mənasına görə işgəncə verə biləndir.

46. Yuxarıda şərh olunanlara əsaslanaraq Avropa Məhkəməsi nəticəyə gəlir ki, hazırkı işdə Konvensiyanın 3-cü maddəsinin pozuntusuna yol verilmişdir.

(b) Effektiv istintaqın aparılmasından güman edilən boyun qaçırma

47. Avropa Məhkəməsi xatırladır ki, şəxs Konvensiyanın 3-cü maddəsinə zidd olaraq milis əməkdaşları tərəfindən ciddi qəddar rəftara məruz qalması ilə bağlı sübut oluna bilən şikayətlə çıxış etdikdə həmin maddə dövlətin Konvensiyanın 1-ci maddəsi “onun yurisdiksiyasında olan hər bir kəsə Konvensiyada müəyyən edilmiş hüquq və azadlıqları təmin etmək ” üzrə ümumi öhdəliyi ilə qarşılıqlı əlaqədə dolayısıyla effektiv rəsmi istintaqın aparılmasını tələb edir. Belə istintaq işin hallarının müəyyən edilməsi və günahkarların cəzalandırılması üçün imkan yaratmalıdır (Avropa Məhkəməsinin “Assenov və başqaları Bolqarıstana qarşı” (Assenov and Others v. Bulgaria) işi üzrə 28 oktyabr 1998-ci il tarixli Qətnaməsi, Reports of Judgments and Decisions 1998-VIII, p. 3288, § 102 və Böyük Palatanın “Labita İtaliyaya qarşı” (Labita v. Italy) işi üzrə Qətnaməsi, 26772/95 sayılı şikayət, § 131, ECHR 2000-IV). Avropa Məhkəməsinin presedent normalarına uyğun olaraq effektivliyin minimal standartına istintaqın müstəqil, qərəzsiz və ictimai nəzarət üçün açıq olması və səlahiyyətli hakimiyyətin xüsusi diqqətlə və sürətlə fəaliyyət göstərməsi tələbləri daxildir (Avropa Məhkəməsinin “İsayeva və başqaları Rusiya Federasiyasına qarşı” (İsayeva and others v. Russia) işi üzrə 24 fevral 2005-ci il tarixli Qətnaməsi, 57947/00, 57948/00 və 57949/00 sayılı şikayətlər, §§ 2008-213).

48. Hazırkı işə qayıdaraq Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, bilavasitə olaraq 15 iyun 2001-ci il tarixli hadisədən sonra ərizəçi prokurorluğa şikayətlə müraciət etdi, həmin şikayətdə, o, onun qəddar rəftara məruz qalması faktını bildirmiş və cinayət istintaqının başlanılmasını tələb etmişdir. Həmin şikayətə onun xəsarətlərinin tibbi müayinəsi protokolu əlavə edilmişdir. 30 sentyabr, 19 noyabr 2001-ci il və 2 fevral 2002-ci il tarixlərdə o təkrar olaraq prokurorluğa şikayətlə müraciət etmiş və 13 fevral 2002-ci ildə, o eyni şikayətlə onun cinayət işinə baxan məhkəməyə müraciət etmişdir. Lakin istintaq 8 aprel 2002-ci ildə doqquz aydan artıq bir müddətdən sonra başlanılmışdır.

49. Avropa Məhkəməsi hesab edir ki, tibbi müayinə və ərizəçinin şikayətləri birlikdə xəsarətlərin hakimiyyətin iştirakı və ya səhlənkarlığı nəticəsində, yəni onun ərizəçinin, o, dövlət islah müəssisəsində olduğu müddətdə təhlükəsizliyini

təmin edə bilməməsi ilə ərizəçiyə qarşı törədilmiş cinayətin nəticəsində yetirilməsinə dair əsaslandırılmış şübhə doğurur. Beləliklə, məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin qəddar rəftar haqqında şikayətinin istintaqı üzrə prosesual vəzifə, o, hakimiyyətə, yəni prokurorluğa və istintaq təcridxanasının müdiriyyətinə müraciət edən kimi yarandı. Lakin istintaq şikayətdə təsvir olunmuş hadisələrdən sonra doqquz aydan artıq bir müddətdə başlanmamışdır və bu gecikdirmə heç bir münasib izaha malik deyil. İşin halları sonda Xabarovsk qarnizonunun Hərbi Prokurorluğu tərəfindən cinayət təhqiqatları zamanı istintaq edilmişdir, gec aparılmasına baxmayaraq həmin təhqiqatlar tam uğursuz ola bilməzdi, çünki iş materiallarında artıq kifayət qədər sübut var idi. Buna baxmayaraq həmin təhqiqat heç də tam qənaətbəxş deyildi. Görünür, sübutların toplanılması və ya ərizəçinin qaçırılması və qəddar rəftara məruz qalması hallarının aydınlaşdırılması üçün heç bir səy göstərilməmişdir. 8 iyun 2002-ci ildə qəbul olunmuş cinayət işinin dayandırılması haqqında qərarın mahiyyəti ondan ibarət idi ki, ərizəçi tərəfindən təqsirləndirilmiş şəxslərdən heç biri onun qaçırılmasında iştirakını etiraf etməmişdir. Dindirmə zamanı onların qaçırılmasına münasibəti olan heç bir xüsusi məlumatın təqdim edilməsi onlardan tələb olunmamışdır. Xüsusilə təəcüblüdür ki, D., T. və K. vasitəsilə ərizəçinin qaçırıldığı və geri qaytarıldığı nəqliyyat vasitələri haqqında sual verilməmişdir, Q.-nin qohumları və T. və K. bir-biri ilə üzləşdirilməmişdir və ya onların evində axtarış aparılmamışdır. Bundan əlavə, D., T. və K. –dən onların ərizəçinin qaçırılmasına bilavasitə aidiyyətinin olub-olmamasının müəyyən edilməsi üçün ərizəçinin həbs yerindən aparılmasının səbəbinin ətraflı izahı və ya onun qaçırılmasından sonra hərəkətlərinin izahı tələb olunmamışdır.

50. Təhqiqatın bütün yuxarıda qeyd olunmuş nöqsanları nəzarət orqanları, o cümlədən məhkəmələr tərəfindən müəyyən olunmamışdır.

51. Beləliklə, ərizəçinin şikayətləri kifayət etməyən sürətlə və diqqətlə baxılmadığından qəddar rəftar faktının kifayət etməyən istintaqı nəticəsində Konvensiyanın 3-cü maddəsinin pozuntusuna yol verilmişdir.

II. KONVENSIYANIN 3-CÜ MADDƏSİNİN ƏRİZƏÇİNİN SAXLANILMA ŞƏRAİTİ HİSSƏSİNDƏ GÜMAN EDİLƏN POZUNTUSU

52. Ərizəçi şikayət edirdi ki, onun Ussuriyskdə H3-25/2 istintaq təcridxanasında həbsdə saxlanılma şəraiti aşağıdakıları nəzərdə tutan Konvensiyanın 3-cü maddəsinə zidd idi, yəni onu pozurdu:

“Heç kəs işgəncələrə və ya insafsız və ya insan ləyaqətini alçaldan rəftara və ya cəzaya məruz edilə bilməz”.

A. TƏRƏFLƏRİN DƏLİLLƏRİ

53. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti bildirdi ki, ərizəçi onun üçün əlverişli olan hüquqi müdafiənin daxili vasitələrindən tam istifadə edib qurtarmamışdır. Xüsusilə, o, özünün həbsdə saxlama şəraiti haqqında prokurora şikayətlə müraciət etməmişdir. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti sonralar ərizəçinin həbsdə saxlama

şəraiti ilə əlaqədar öz fikrini söyləmişdir. O xüsusilə qeyd edirdi ki, ərizəçi qənaətbəxş sanitar şəraitdə saxlanılırdı. İslah müəssisəsi rəisinin arayışlarına istinad edərək, hakimiyyət qeyd edirdi ki, ərizəçi məhbuslarla həddindən artıq dolu olan kameralarda saxlanılmırdı. O həmişə şəxsi yataq yeri ilə təmin olunmuşdur. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti qeyd edirdi ki, o, ərizəçinin saxlanıldığı kameralarda olan məhbusların adları və dəqiq sayı göstərilmiş sənədlərə malik deyil, çünki bütün sənədlər onların saxlama müddəti başa çatanda məhv edilmişdir. 54. Ərizəçi öz şikayətlərini müdafiə etdi. O, Rusiya Federasiyası hakimiyyəti tərəfindən təqdim olunmuş 1 iyul 2002-ci il tarixli sanitar hesabatla əsaslanırdı, həmin hesabatda istintaq təcridxanasında kameraların məhbuslarla həddindən artıq dolu olması, yataq yerlərinin çatışmaması və qeyri qənaətbəxş şəraitin olması göstərilmişdir.

B. AVROPA MƏHKƏMƏSİNİN FİKRİ

1. Şikayətin qəbul oluna bilməsi

55. Avropa Məhkəməsi Rusiya Federasiyası hakimiyyətinin ərizəçinin prokurora özünün həbsdə saxlanma şəraiti ilə bağlı müraciət etməməsi dəlilini nəzərə alır. Bununla əlaqədar olaraq Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, artıq dəfələrlə bir çox işlərdə Rusiya hakimiyyətinin bu etirazını tədqiq edib rədd etmişdir. Xüsusilə Avropa Məhkəməsi bu işlərdə qeyd edirdi ki, Rusiya Federasiyası hakimiyyəti ərizəçinin həbsdə saxlanma şəraiti ilə əlaqədar problemlərin aydın olduğu kimi sistemli xarakterə malik olmasının və ərizəçinin yalnız şəxsi vəziyyətinə aid olmamasının nəzərə alınması ilə prokuror, məhkəmə və ya digər dövlət müəssisəsi tərəfindən ərizəçiyə necə əvəz etmə təklif ediləcəyini nəzərdə tutmamışdır (baxın: Avropa Məhkəməsinin “Moiseyev Rusiya Federasiyasına qarşı” (Moiseyev v. Russia) işi üzrə 9 dekabr 2004-cü il tarixli Qərarı, şikayət № 62936/00; və Avropa Məhkəməsinin “Kalaşnikov Rusiya Federasiyasına qarşı” (Kalashnikov v. Russia) işi üzrə 18 sentyabr 2001-ci il tarixli Qərarı, şikayət № 47095/99; və Avropa Məhkəməsinin bir qədər gec qəbul olunmuş “Andrey Frolov Rusiya Federasiyasına qarşı” (Andrey Frolov v. Russia) işi üzrə 29 mart 2007-ci il tarixli Qətnaməsi, şikayət № 205/02, §39; və Avropa Məhkəməsinin “Sudarkov Rusiya Federasiyasına qarşı” (Sudarkov v. Russia) işi üzrə 10 iyul 2008-ci il tarixli Qətnaməsi, şikayət № 3130/30, §39). Avropa Məhkəməsi hazırkı işdə bu nəticədən geri çəkilmək üçün heç bir əsas görmür. Əlavə olaraq, o, qeyd edir ki, bu işdə ərizəçi faktiki olaraq prokurorluğa şikayət vermişdir (hazırkı Qətnamənin § 28 xatırlanmış onun 16 iyul 2001-ci il tarixli şikayətinə baxın), lakin cavab almamışdır. Bu səbəbdən Avropa Məhkəməsi hesab edir ki, həmin şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin mənasına görə aşkar surətdə əsaslandırılmamış hesab edilmir. Məhkəmə həmçinin qeyd edir ki, şikayət heç bir başqa səbəblərdən qeyri-məqbul deyil. Beləliklə, şikayət məqbul elan edilməlidir.

a2. Şikayətin mahiyyəti

57. Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, ərizəçinin Ussuriysk şəh. İZ-25/2 istintaq təcridxanasında həbsdə saxlanılmasının müəyyən şərtləri tərəflərlə mübahisə edilir. Lakin Avropa Məhkəməsi hər və istənilən iddianın həqiqətə uyğun olub-

olmamasının müəyyən edilməsini vacib hesab etmir, çünki bunu ona təqdim edilmiş və cavabdeh dövlət tərəfindən təkzib edilməmiş faktlar əsasında Konvensiyanın 3-cü maddəsinin pozulması hesab edir.

58. Avropa Məhkəməsi tərəfindən qiymətləndirilməli olan əsas faktor ərizəçiyə istintaq təcridxanasında təqdim edilmiş yaşayış yeridir. Tərəflərin mübahisə etdiyi əsas xüsusiyyət kameraların ölçüsüdür. Lakin ərizəçi iddia edirdi ki, kameralarda olan məhbusların sayı, kameraların layihə tutumunu əhəmiyyətli dərəcədə aşırırdı. Rusiya Federasiyasının hökumət orqanları iddia edirdi ki, ərizəçi həddindən artıq dolmuş kameralarda saxlanmayıb və onun hər zaman şəxsi yataq yeri olub.

59. Bununla əlaqədar olaraq, Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, məsələn bu şikayət üzrə konvensiya üsulu, heç də hər zaman *ajfirmanti rncumbit probatio* (sübut ərizəçinin üzərinə qoyulur) prinsipinin ciddi tətbiqi ilə səciyyələndirilmir, çünki bəzi hallarda, yalnız cavabdeh-dövlətin Konvensiyanın pozulmasını təsdiq və ya təkzib edən məlumatla daxil olmaq imkanı olur. Cavabdeh-dövlət tərəfindən səbəblərin inandırıcı izahı olmadan bu cür məlumatın təqdim edilməməsi, ərizəçinin iddialarının əsaslı olması nəticəsinə gətirib çıxara bilər (Avropa Məhkəməsinin “Əhməd Özkan və digərləri Türkiyəyə qarşı” (Ahmet Ozkan and Others v. Turkey) iş üzrə 6 aprel 2004-cü il tarixli qətnaməsinə bax, 21689/93 sayılı, § 426 şikayət).

60. Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, Rusiya Federasiyasının hökuməti ərizəçinin kameraların həddindən artıq dolu olması haqqında məlumatlarına etiraz edərək, islah müəssisəsinin qeydiyyat jurnallarını təqdim edə bilmədi və bildirdi ki, bu jurnallar məhv edilib. Lakin Rusiya Federasiyasının hökumət orqanları tərəfindən təqdim edilmiş 1 iyul 2002-ci il tarixli sanitar hesabat, onların öz əsaslarını deyil, ərizəçinin əsaslarını təsdiq edirdi, çünki burada yalnız 50% dustağın şəxsi yataq yerinin olduğu qeyd edilirdi. Bundan əlavə Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, həmin sanitar hesabatda islah müəssisəsindəki dustaqların sayının layihədə nəzərdə tutulmuş həcmindən təxminən iki dəfə aşdığı və bir dustaq üçün ayrılmış yaşayış yerinin yalnız 2,31 kv.m. təşkil etdiyi qeyd edilirdi. O həmçinin islah müəssisəsində həşərat və gəmiricilərin olduğunu, o cümlədən sanitar-texniki avadanlığın çatışmazlıqlarını qeyd edirdi.

61. Yuxarıda qeyd edilmiş prinsipi və Rusiya Federasiyasının hökumət orqanları tərəfindən inandırıcı istinad məlumatların təqdim edilmədiyini nəzərə alaraq, Avropa Məhkəməsi İZ-25/2 sayılı izolyator kameralarındakı dustaqların sayı haqqında məsələyə ərizəçi tərəfindən təqdim edilmiş materialların əsasında baxacaq.

62. İddiaçının sözlərinə görə, kameralar bütün zaman ərzində həddindən artıq dolu idi. İddiaçının, həbsdə olduğu müddət ərzində yaşayış yerinin necə paylaşdırılmasını qeyd etməməsinə baxmayaraq, Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, 2001-ci ilin iyun ayında, o, 48 kv.m. ölçüdə olan kameranı 38 digər məhbusla bölüşürdü və şəxsi yataq yeri ilə təmin edilməmişdir. Bir il sonra, 2002-ci ilin iyulunda tərtib edilmiş sanitar hesabat (bax. hazırki Qətnamənin 6-cı paragrafı) yaşayış yerinin cüzi artımını göstərir və qeyd edir ki, təcridxanada dustaqların yalnız yarısı yataq yeri ilə təmin edilmişdir. Avropa Məhkəməsi elə nəticəyə gəlir

ki, bu müddət kəsiyində, ərizəçiyə təxminən 2,31 kv.m. və bəzən daha az şəxsi yer verilmişdir və kamerada yataq yeri açıq-aydın şəkildə çatışmırdı.

63. Kameraların həddindən artıq dolmasının səbəblərindən asılı olmayaraq, Avropa Məhkəməsi xatırladır ki, cavabdeh dövlət öz penitensiar sisteminin heç bir maliyyə və maddi-texniki çətinliklərdən asılı olmayaraq, dustaqların ləyaqətinə hörmət etməklə təmin edilməsinə görə məsuliyyət daşıyır (bax. Avropa Məhkəməsinin “Məmmədov Rusiyaya qarşı” məsələsi ilə əlaqədar 1 iyun 2006-cı il tarixli qətnaməsi (Mamedova v. Russia) şikayət № 7064/05, § 63).

64. Avropa Məhkəməsi dəfələrlə Konvensiyanın 3-cü maddəsinin məhbusların kifayət qədər şəxsi yerlə təmin edilməməsi ilə əlaqədar pozulmasını müəyyən etmişdir. Bununla əlaqədar olaraq, Avropa Məhkəməsi xatırladır ki, həbsdə olan ərizəçinin onlara 3,5 kv.m.-dən az şəxsi yerin ayrılmasından şikayət etdiyi işlərin çoxunda, Avropa Məhkəməsi müəyyən edirdi ki, şəxsi yerin çatışmazlığı elə kəskin idi ki, bu özü-özlüyündə Konvensiyanın 3-cü maddəsinin pozulması haqqında nəticəyə gəlməyə imkan yaradır (bax. xüsusilə Avropa Məhkəməsinin 21 iyun 2007-ci il tarixli “Kantiryov Rusiyaya qarşı” məsələ üzrə Qətnaməsi (Kantirev v. Russia) Şikayət № 37213/02, §§50-51; Avropa Məhkəməsinin 7 iyun 2007-ci il tarixli “İqor İvanov Rusiya Federasiyasında qarşı” məsələ üzrə Qətnaməsi) (Igor Ivanov v. Russia), şikayət №34000/02, §§37—38; Avropa Məhkəməsinin “Benediktov Rusiya Federasiyasına qarşı” (Benediktov v. Russia) iş üzrə 10 may 2007-ci il tarixli Qətnaməsi, şikayət №106/02, §§36—38; Avropa Məhkəməsinin “Andrey Frolov Rusiya Federasiyasına qarşı” (Andrey Frolov v. Russia) iş üzrə 29 mart 2007-ci il tarixli Qətnaməsi, şikayət №205/02, §§47—49; Avropa Məhkəməsinin “Mayzit Rusiya Federasiyasına qarşı” (Mayzit v. Russia) iş üzrə 20 yanvar 2005-ci il tarixli Qətnaməsi, şikayət №63378/00, §§40; və Avropa Məhkəməsinin “Labzov Rusiya Federasiyasına qarşı” (Labzov v. Russia) iş üzrə 16 iyun 2005-ci il tarixli Qətnaməsi, şikayət №62208/00, §§44). Avropa Məhkəməsi həmçinin müəyyən etdi ki, Rusiya istintaq təcridxanalarında məhbusların çoxluğu problemləri sistemli xarakteri daşıyır.

65. Hazırkı məsələ ilə bağlı mövcud presedentləri və tərəflərin təqdim etdiyi materialları nəzərə alaraq Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, Rusiya Federasiyası hakimiyyəti bu işdə əvvəl çıxarılmış nəticələrdən uzaqlaşmaq üçün heç bir fakt və ya dəlil göstərməmişdir. Bu işdə ərizəçinin təhqir edilməsi və ya alçaldılması üçün qərəzli niyyətin olması əlamətlərinin mövcud olmamasına baxmayaraq Avropa Məhkəməsi hesab edir ki, ərizəçinin iki ildən artıq bir müddətdə bu qədər çox məhbus yerləşdirilən bir kamerada yaşamağa, yatmağa və sanitariya qovşuqdan istifadə etməyə məcbur olması faktı öz özlüyündə azadlıqdan məhrum olunma cəzasına xas olan əzabların qaçılmaz səviyyəsindən kənara çıxan dərəcədə əzab və ya əziyyətin yetirilməsi üçün və ərizəçidə onu təhqir və alçalda biləcək qorxu, əzab və tam dəyərə malik olmama hisslərinin doğrulması üçün kifayətdir.

66. Bundan əlavə bu iş üzrə təcridxanalarda ventilyasiyanın, isitmə, işıqlandırma sisteminin və ya sanitariya şəraitinin Konvensiyanın 3-cü maddəsi nöqtəyi-nəzərindən “tam şübhəsiz” uyğun olmamasını müəyyən etmək mümkün olmamasına baxmayaraq Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, istintaq təcridxanasında həşəratların və gəmiricilərin olması, həmçinin orada olan sanitariya-texniki avadanlığın

yarımdağılmış vəziyyətdə olması kameraların məhbuslarla həddindən artıq dolu olması kimi əsas fakta mühüm bir əlavədir və onu göstərir ki, ərizəçinin həbsdə saxlanması şəraiti Konvensiyanın 3 maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş şərtlərdən kənara çıxırdı (Avropa Məhkəməsinin “Novoselov Rusiya Federasiyasına qarşı” (Novoselov v. Russia) işi üzrə 2 iyun 2005-ci il tarixli Qətnaməsinə baxın, şikayət № 66460/01, §44).

67. Buna müvafiq olaraq Avropa Məhkəməsi müəyyən edir ki, Konvensiyanın 3 maddəsinin pozuntusuna yol verilmişdir, bir halda ki ərizəçi onun 16 fevral 2001-ci ildən 5 mart 2003-cü ilədək müddətdə Ussuriysk şəhərindəki İ3-25/5 sayılı istintaq təcridxanasında saxlanması şəraitinə görə insafsız və insan ləyaqətini alçaldan rəftara məruz qalmışdır.

III. KONVENSIYANIN DİGƏR GÜMAN EDİLƏN POZUNTULARI

68. Nəhayət, ərizəçi Konvensiyanın 5 maddəsinin 1 bəndinin “a” alt bəndinə və 3 bəndinin “c” alt bəndinə istinad edərək onun ilkin həbsinin qanunsuz və həddindən artıq uzunmüddətli olmasına dair şikayət etmişdir. O, həmçinin Konvensiyanın 6 maddəsinin 1 bəndinə istinad edərək cinayət istintaqının uzunmüddətli olmasına və məhkəmə istintaqının, həmçinin cinayət işinin istintaqının müəyyən nöqsanlara malik olmasına və məhkəmələrin həmin nöqsanları aradan qaldıra bilməməsinə şikayət etmişdir. Konvensiyanın 6 maddəsinin 3 bəndinin “c” və “d” alt bəndlərinə əsasən, o, onu müdafi olunmaq və müdafiənin hazırlığı üçün münasib vaxta malik olması hüququnun pozulmasına dair şikayət etmişdir. Konvensiyaya dair 7 sayılı Protokolun 4 maddəsinin 1 bəndinə əsaslanaraq, o, onun ittihamının bəzi bəndlərinin guya yanlış şərhinə işarə edərək bir cinayətə görə iki dəfə cəzalandırılmasına görə şikayət edirdi.

69. Təqdim olunmuş bütün materiallara və şikayətlərin predmetinin onun səlahiyyətinə aid olmasına əsaslanaraq Avropa Məhkəməsi onlarda Konvensiya və ya ona dair Protokollarla nəzərdə tutulmuş hüquq və azadlıqların pozulmasının əlamətlərini müəyyən etmir. Beləliklə, şikayət bu hissədə Konvensiyanın 35 maddəsinin 3 və 4 bəndlərinə müvafiq olaraq rədd edilməlidir.

IV. KONVENSIYANIN 41-ci MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

70. Konvensiyanın 41-ci maddəsində aşağıdakılar nəzərdə tutulub:

“Avropa Məhkəməsi Konvensiyanın və ya ona dair Protokolların pozuntusuna yol verildiyini elan etdikdə, Saziş bağlayan Ali Tərəfin daxili hüququ isə həmin pozuntunun fəsadlarının yalnız qismən aradan qaldırılmasına imkan verdikdə Avropa Məhkəməsi lazım gəldikdə zərərçəkmiş tərəfə ədalətli kompensasiya verir”.

A.ZƏRƏR

71. Ərizəçi, cinayət ittihamına görə həbs olunması nəticəsində dəymiş maddi zərərin, həmçinin həbsdə olduğu zaman onun mənzilinə yetirilmiş ehtimal edilən zərərin ödənilməsi üçün 112 500 rubl tələb etmişdir. O, həmçinin Konvensiya ilə müəyyən edilmiş hüquqların pozulması nəticəsində dəymiş mənəvi zərərin ödənilməsi üçün 300 000 Avro tələb edirdi.

72. Rusiya Federasiyası hakimiyyət orqanları ərizəçinin tələblərinin əsassız və hədsiz olduğuna görə etiraz edirlər.

73. Avropa Məhkəməsi qeyd etdiyi kimi, ərizəçinin maddi zərərin ödənilməsi haqqında tələbləri qəbul edilməz hesab olunmuş şikayətlərə aiddir (bu Qərarın 68-69 §§-na bax); bu səbəbdən o, bu tələbi təmin etməkdən imtina edir. Sonra Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, bu işdə ilk növbədə işgəncələrlə bağlı Konvensiyanın 3-cü maddəsinin ciddi şəkildə pozulması hallarını müəyyən etmişdir. Belə hallarda o hesab edir ki, ərizəçinin əzabları və məmnuniyyətsizlik hissi pozulma faktlarının bəsit şəkildə müəyyənləşdirilməsi ilə ödənilə bilməz. Buna baxmayaraq konkret bildirilmiş məbləğlər hədsiz təsvir edilir. Həmin halları ədalətli əsaslarla qiymətləndirərək, o mənəvi zərərin ödənilməsi qismində ərizəçiyə 22 000 avro, həmçinin yuxarıda göstərilən məbləğ üzrə ödəniləcək hər hansı vergiləri kəsir.

B. MƏHKƏMƏ XƏRCLƏRİ VƏ MƏSRƏFLƏRİ

74. Ərizəçi, Avropa Məhkəməsində aparılmış təhqiqat prosesində çəkilmiş xərclərin ödənilməsini Avropa Məhkəməsindən istəmiş, lakin xərclərin məbləğini göstərməmişdir.

75. Rusiya Federasiyasının hakimiyyət orqanları bu tələbin əsassız olduğunu iddia edirdilər.

76. Avropa Məhkəməsinin presedent təcrübəsinə əsasən, ərizəçinin xərclər və məsrəflərin ödənilməsinə yalnız onların həqiqətən çəkildiyi, zəruri və məbləğinə görə məntiqə uyğun olduğu halda hüququ var. Ərizəçinin tələbində ətraflı məlumatın olmaması və heç bir təsdiqedici sənədlərlə əsaslandırılmamasını vurğulayaraq, Avropa Məhkəməsi həmin əsasla tələbi rədd edir.

C. ÖDƏNİŞLƏRİN GECİKDİRİLMƏSİNƏ GÖRƏ FAİZ DƏRƏCƏSİ

77. Avropa Məhkəməsi hesab edir ki, ödənişlərin gecikdirilməsinə görə faiz dərəcəsi Avropa Mərkəzi bankının son kredit dərəcəsi üstəgəl üç faiz nəzərə alınaraq müəyyən edilməlidir.

Göstərilənlərə əsaslanaraq, Məhkəmə yekdilliklə:

- 1) Konvensiyanın 3-cü maddəsinin ərizəçi ilə qəddarcasına rəftar edilməsi, təhqiqatın effektivliyi və ərizəçinin Ussuriyskdəki №3-25/5 sayılı istintaq təcridxanasında saxlanması şəraitləri hissəsində pozulmasına dair şikayəti qəbul edilə bilən, qalan hissəsində isə qəbul edilməz *hesab etdi*;
- 2) Konvensiyanın 3-cü maddəsinin ərizəçi ilə qəddarcasına rəftar edilməsi hissəsində pozulmasına yol verildiyini *qərara aldı*;
- 3) Konvensiyanın 3-cü maddəsinin ərizəçi ilə qəddarcasına rəftar edilməsi haqqında ərizəçini şikayətləri üzrə effektiv təhqiqatın aparılmaması hissəsində pozulmasına yol verildiyini *qərara aldı*;

- 4) Konvensiyanın 3-cü maddəsinin ərizəçinin Ussuriyskdakı İİЗ-25/5 sayılı istintaq təcridxanasında saxlanması şəraitləri hissəsində pozulmasına yol verildiyini *qərara aldı*;
- 5) *qərara aldı*:
- (a) cavabdeh dövlətin hökumət orqanları bu Qərarın qüvvəyə minməsi günündən üç ay ərzində Konvensiyanın 44-cü maddəsinə 2 bəndinə müvafiq olaraq, mənəvi zərərin ödənilməsi üçün ödəniş gününə müəyyən edilmiş məzənnə ilə cavabdeh dövlətin milli valyutasında köçürüləcək 22 000 avro (iyirmi iki min), həmçinin yuxarıda göstərilən məbləğ üzrə ödəniləcək hər hansı vergiləri ərizəçiyə ödəməyi öhdəsinə götürür;
- (b) göstərilən üç aylıq müddətin bitməsi tarixindən ödənişin aparılması anınadək Avropa Mərkəzi bankının ödənilməmə müddətində qüvvədə olan son kredit dərəcəsi plus üç faiz miqdarında müəyyən edilmiş sadə faizlər bu məbləğlərin üzərinə hesablanmalıdır;
- 6) ərizəçinin ədalətli kompensasiya haqqında tələblərinin qalan hissəsini rədd etdi.

Syoren Nilsen
Məhkəmə Bölməsinin katibi

Xristos Rozakis
Məhkəmə Palatasının sədri